

više raspoloženja u pesmi, proizvodnja značenja i njihovo unošenje u dinamičke veze kroz nove celine. Vraćajući se na iskustvene izvore reči, Bogdanović kao da traži predah i odbacuje besplodnu brzinu pesničkog mišljenja i čitanja. Pokazuje se da takav pesnički postupak omogućava da se ispod navika i dogmi dopre do dubljih slojeva sistema, odnosa i ponašanja, koji efikasno i neprekidno, kao na traci, reprodukuju svoje modele i njihove podsticaje. Traženje i otkrivanje reči u rečima i povezivanje raskovnica različitog porekla, moguće je zahvaljujući dodirima istorijski, etički i psihološki udaljenih iskustava. U dubljim slojevima pesme zapaža se kretanje — pomeranje sadržaja iz navika, podsvesti i instinkta ka svesti i iskustvu. Neke pesme su, između ostalog, i poetske rekonstrukcije nastanka reči.

Pošto je za paradoks potrebna priča, Bogdanović se smelo upušta u poetsko prepričavanje događaja, koje je, u stvari, u funkciji istraživanja lirskih mogućnosti radnje i hronologije. Ta početna opredeljenja daju Bogdanovićevoj poeziji izrazito obeležje lirske radnje, a njegova misao razvija se kao misao akcije i dinamike. Ona napada metafizičke vrednosti koje su nastale zgusnjavanjem i sublimacijom svakodnevnog i konkretnog, u njegovom apstraktnom skraćenju i miru, te pesnički lažno, napamet naučeno, emotivno bojenje tih vrednosti.

Iz ovoga proističe novo, ali najteže iskustvo Bogdanovićeve pesme: kako ostvariti poetsku celinu u fabuli?

Na celinu kakvu njegova pesma nudi nismo navikli. Ta celina drži se snagom jedinstva paradoksalnog događaja ili situacije. Ona se ostvaruje i jedinstvom raspoloženja, refleksije, dramskim ritmovima i akcentima u pesmi, izvesnim zapletom i poentom, najčešće u završnim stihovima — što znači da je ona na prelazu iz idejne u estetsku vrednost.

U Bogdanovićevoj poeziji nema patetike, melanholije, umišljenog pesničkog mesijanstva. Ta ispisana pesnička raspoloženja bez napora su prevladana aluzijom i aktivnom ironijom na račun iracionalnosti i mentaliteta masovne psihologije i logike, ironijom koja je umetnički ekvivalent logičkoj vrednosti paradoksa. Emotivni svet je izvan grča i neuroze, prigušen. Jezička dvosmislenost (verbalna protivvrednost u vidu polustatusa značenja) ili višesmislenost omogućuje aluziju.

Bogdanovićeve izraz je maksimalno čist i sveden na minimum verbalne materije. Interes za činjeničko i konkretno, za oslobađanje poetske snage i lepote, urodio je pesmama koje podsećaju na razvijene mape dnevnih događaja i imena, kauzalnih i vremenskih nizova, na kamere ili kardiogramne dnevnih gužvi, vrevu i temperatura (kao TV DNEVNIK). Pesma se tako osposobljava da u sebe primi svakidašnji prostor i vreme i u njima prepozna dublje tokove i zakone. Govorna faza, praktično efikasna i komunikativna, potiskuje pesničku rečenicu opterećenu balastom stilske nakita koji je sam sebi cilj. Otpor tematskom i stilskom čistinstvu ide uporedo s nastojanjem da pesma poprimi i osposobi neke elemente dramskog i epskog izražavanja i da se izgrađuje kao totalan umetnički izraz.

STEVAN TONTIĆ: »TAJNA PREPISKA«
»Svetlost«, Sarajevo 1976.

Piše: Spiro Matijević

Stevan Tontić, pjesnik i književni kritičar, do sada je objavio tri knjige pjesama: *Nauka o duši i druge vesele priče* (1970), *Naše gore vuk* (1976) i *Tajna prepiska* (1976). Zbirka pjesama *Tajna prepiska* veoma je osobeno djelo. Već u prvoj pjesmi *Školski čas*, Tontić parodira čak i mogućnost spoznavanja, odnoseći se skeptički i humorno prema apsolutizaciji argumenata koji se ne zasnivaju na zakonitostima prirode. Pjesnik

tako daje samosvojnu ironizaciju i same logike objektiviteta, rastvarajući realnost kao općevažeći imperativ koji se surovo nameće duhu, kušajući da ga dogmatski okuje. Upravo u pjesmi *Školski čas* Tontić naznačuje svoj ironično-parodični stav prema materijalnoj supstanciji koja se suprotstavlja težnji da se pjesma, kao temeljno ovaploćenje mitskog, nametne životu svom svojom tajnovitom i humanom snagom. Uviđajući da pjesma mora biti demistifikatorska, strasna, iornična i čak parodična, ako želi opstati u sferi antipoetske stvarnosti, Tontić je u zbirci neminovno »u sukobu s čitavim bivstvovanjem« (S. Kjerkegor).

U tom smislu, njegova poezija je stalno opovrgavanje, negiranje, buntarstvo, revolt koji se ne zadovoljava otrcanim ogrtačima starih poetika. Te poetike su više živjele na tokovima tradicije, nego u oblasti preispitivanja, sumnje, razlaganja i prevazilaženja. Vjerujući, kako bi rekao Alber Kami, »da samo negativna misao može tako dobro poslužiti umjetnosti«, Tontić zasniva specifičnu poetiku u kojoj se *tajna* postavlja kao istočnik umjetničkog oblikovanja, stožer inspiracije, putovotkinja invencije i okrilje djela.

Ako je vjerovati Kamiju da »ne postoji istinsko stvaranje bez tajne«, onda je pjesništvo Stevana Tontića ilustrativan primjer demitologizacije stvarnosti i uobličavanja nove, umjetničke stvarnosti. Tontić podvodi pod lupu svoje ironije brojna zbivanja. Stoga iz njegovih pjesama izvire vapaj kao strukturalna dominantna. On parodira mnoge čovjekove poduhvate koji su sami po sebi toliko banalizirani i izlišni da predstavljaju apsurd (*Pregled, Smrt u 100 lekcija, Šta ko radi, Čudo u vozu, Procesija, Noć, Otkriće* itd.).

Nema sumnje da je Tontić svojim filosofiranjem umnogome blizak onome što Kami određuje terminom »ironična filosofija«. Isto tako, jednim dijelom, Tontićev pesnički svijet razvija se u krugu onih ideja koje Kami iznosi u *Mitu o Sizifu* i *Pobunjenom čovjeku*.

Izgleda da zbirka *Tajna prepiska* odista »otjelovljuje intelektualnu dramu« svoga tvorca. Pođemo li od Kamijeve misli »da je svijet jasan, umjetnosti ne bi bilo«, vidljivo je da Tontić ustrajno pokušava odgovoriti na temeljna pitanja života, pa u dosluhu s kosmosom, magijom, fikcijom, oblikuje samobitnu *tajnu prepisku* koja je, suštinski, ljudski i umjetnički čin, jer postoji kao zaseban organski svijet. U alegorično-simboličnim prostorima Tontićeve zbirke zbiva se drama humaniteta, ruše se idile i svetinja, uskršava pustošna ironija u vidu pribježišta. Nema gotovo nikakvih uporišta, iluzije su ismijane, a ustoličila se praznina, jeza i ništavilo.

Tontićeva *tajna prepiska*, kao kvintesencija poetskog čina i proces ustrojavanja emotivno-intelektualnog svijeta, veoma slikovito se predočava u pjesmi *Otkriće*:

Crna magijo, noćas sam otkrio
da se bavim tajnom prepiskom
jao — napokon znam
šta radim!

Osnovni strukturalni elementi, naznačeni u pjesmi *Otkriće*, razvijaju se dalje u ostvarenju *Baveći se tajnom prepiskom*, a potom se, u suštini, protežu i na ostale pjesme. Pjesnik daje imaginativnu transformaciju fenomena bajke, posežući i u sakralnu simboliku koja mu služi za demistificiranje stvarnosti (*Slovo o postanju, Opšta bajka, Glava anđela, Anđeo krvopilac, Smrt tarog anđela*). Stoga se zbiljski svijet javlja u njegovoj poeziji potpuno ogoljen, sveden na svoje nužne odrednice, prožet intelektualnim određenjima. Međutim, intelektualizam nije manir, već se ugrađuje u suštinu poetske slike. Jedna od bitnih odlika Tontićeve zbirke jeste meditativno pronicanje u dubinu stvari i pojava. Ali, racionalni momenti zastiru se magičnim elementima. Na taj način pjesnik raslojava i rastače homogenost logičke izvedenosti, pa otuda ironija kao stilska crta

poprima značajnu funkciju. Ironičan odnos spram stvarnosti omogućava pjesniku da rastroji, razloži i iskuša statične fenomene koji dobijaju poetsku sugestivnost. Pjesnik razriva sastojke materijalne suštavnosti da bi prostor i vrijeme prozeo iracionalnim dimenzijama. Jedino je, prema njegovu mišljenju, na taj način moguće ponirati u zagonetke života. U tajnu života i svijeta Tontić prodire putem *tajne prepiske*.

Ipak, pjesma ne može obuhvatiti svu polivalentnost i dubinu tajne. Stoga se u zbirci javljaju i tragični prizvuci, crne slutnje i mračna predskazanja (*Anđeo krvopilac, Crni majstor*).

Zbirka *Tajna prepiska* uvrštava Stevana Tontića među istaknutije suvremene bosanskohercegovačke pjesnike. Znatna je evolucija ovoga pjesnika od mladenačke, ali poznate knjige *Nauka o duši i druge vesele priče*. Neosporno je da se Tontić nalazi u naponu stvaralačke snage.

polja

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, izlazi svakog 20. u mesecu.

Najbolji način da dođete do POLJA je da uplatite 60 dinara (godišnja pretplata), odnosno 30 dinara (polugodišnje pretplate), na žiro račun — 65700-603-992 kod Novosadske banke u Novom Sadu

Adresa redakcije: Tribina mladih, Kato-lička porta 5 Novi Sad